

Overvåking av ILA og ev BKD for å oppnå og vedlikeholde fristatus

Statens tilsyn for planter, fisk, dyr og næringsmidler

Tiltaksnummer 999 57233 gjelder:

- Områder under overvåking for å oppnå ILA-fri status (områder med kategori II-status):

Overvåking for ILA og ev. BKD innenfor områder som er under overvåking fordi de vil søke om ILA-fri status og ev. frihet for BKD, jf. omsetnings- og sykdomsforskriften kap.3.

- ILA-frie områder (områder i kategori I):

Overvåking for vedlikehold av ILA-fri status og ev. for vedlikehold av frihet for BKD.

- Kontrollområder:

Overvåking inkluderer egnet prøveuttak for å avdekke ev. ILA innenfor bekjempelsessonene og overvåkingssonene i kontrollområdene som er etablert i forbindelse med ILA-utbruddene.

Programmet gjelder for

Programmet gjelder for mottagelige arter for ILA og BKD i sjø- og landbaserte stamfiskanlegg, matfiskanlegg og settefiskanlegg innenfor ILA-områdene kategori I eller II og innenfor kontrollområder for ILA.

Overvåking av fiskehelse generelt

En viktig del av overvåkingen er kravet i akvakulturdriftsforskriften § 16 om daglig opptak av dødfisk. Akvakulturdriftsforskriften §§ 13 og 14 om helsekontroll og varsling er også en nødvendig del av overvåkingen av smittsom sykdom.

Det er et generelt krav i regelverket om at alle har varslingsplikt ved mistanke om listeført eller ny sykdom. Varslingsplikten gjelder for oppdretter, fiskehelsepersonell, laboratorium og enhver. Et hvert tegn på ILA skal varsles til Mattilsynet - også positivt analyseresultat av kun en enkelt prøve. Se [Mattilsynets varslingsveileder](#).

Mattilsynet vil følge opp og vurdere om det er nødvendig med oppfølgende undersøkelser for å ha grunnlag for en offentlig mistanke.

Ved grunn til mistanke om listeført eller ny sykdom skal det foretas generell diagnostisk undersøkelse (jf. Veterinærinstituttets veiledning som finnes på www.vetinst.no). Mistankeprøver skal sendes til [Veterinærinstituttet](#).

Obduksjon og undersøkelse av (stam)fisk – fiskehelsetjenestene:

Helsekontrollen skal baseres på risikobasert prøvetaking i tråd med akvakulturdriftsforskriften §§ 13 og 50.

- For at overvåkingen skal være mest mulig risikobasert er det avgjørende at fiskehelsetjeneste blir tilkalt og det gjennomføres helsekontroll ved tegn til sykdom på fisken, jf. akvakulturdriftsforskriften § 13.
- Ved forøket dødelighet og tegn til sykdom i anlegg innenfor ILA-frie områder skal fisken undersøkes for å avklare årsaksforhold og samtidig utelukke ILA og BKD.
- I følge akvakulturdriftsforskriften § 50 skal all stamfisk (med få unntak) som dør eller har unormal adferd de siste 9 måneder før stryking obduseres og det skal gjennomføres relevante undersøkelser for listeført sykdom.

Anlegg med stamfisk

Som anlegg med stamfisk regnes alle anlegg med stamfisk uavhengig av om det er egne stamfisklokaliteter eller det er stamfisk og matfisk ved samme lokalitet. Det er høyere risiko ved stamfiskoppdrett enn ved oppdrett av matfisk, og det skal gjennomføres to inspeksjoner årlig for å sikre best mulig overvåking av helsestatus.

Mer om programmet for å oppnå og for vedlikehold av ILA-fri status

Oversikt over ILA-frie områder

ILA-frie områder, kategori I-områder, finnes i vedlegg 2 til omsetnings- og sykdomsforskriften.

Lokaliteter/områder med fristatus vil også bli publisert på BarentsWatch.

Atskilte deler av ett og samme ILA-frie område kan være lokalisert i ulike fylker/regioner.

På sikt vil også områder i kategori II bli tatt inn i vedlegget og publiseres på BarentsWatch.

Gjennomføring av fiskehelsedirektivet

For gjennomføring av fiskehelsedirektivet (2006/88/EF) vedtok EU den 11. september 2015 rådsbeslutning, [«Commission implementing decision, \(EU\) 2015/1554» om overvåking og diagnostikk](#). EUs krav til overvåking og diagnostikk (2015/1554) gjelder både for ILA-fri status og overvåking innenfor kontrollområdene for ILA.

Både kravene for fristatus i fiskehelsedirektivet (Council Directive 2006/88/EC) og rådsbeslutningen må følges. Rådsbeslutning 2015/1554 er en manual for diagnostikk som inneholder detaljerte krav om antall inspeksjoner og analyserte prøver for å oppnå fristatus, for å vedlikeholde fristatus og ev. for å få tilbake fristatus for liste 2-sykdommer i EØS-området.

- For overvåking for å oppnå fristatus ved alle typer av anlegg, se part 3, «Surveillance and control methods for infectious salmon anemia (ISA)», tabell 3. A.
- For overvåking med hensyn på vedlikehold av ILA-fri status, se tabell 3.B. Overvåkingen gjennomføres på det nivået som gjelder for høy risiko både i sjøanlegg og ved landanlegg (inkl. settefiskanlegg og strykestasjoner).

Kategori 1 status (fristatus) og kategori 2 status (med godkjent overvåking)

Et anlegg med ILA-fri status (kategori 1) kan bare motta levende rogn eller fisk fra anlegg tilhørende det samme ILA-frie området eller fra anlegg innenfor andre områder med erklært ILA-fri status. Når det flyttes ILA-fri rogn/fisk mellom ILA-frie anlegg som tilhører ulike ILA-frie områder, er det krav om helsesertifikat.

Kategori II er helsestatus for anlegg som gjennomfører godkjent overvåkingsprogram i samsvar med gjeldende krav for å oppnå fristatus, jf. fiskehelsedirektivet, annex III, part A og omsetnings- og sykdomsforskriften. Anlegg har kategori II i minimum de to årene de overvåkes for å oppnå fristatus.

Inntak av levende rogn eller fisk til anlegg i kategori II skal komme fra anlegg med fristatus. Hvis et område med kategori II-status omfatter flere anlegg, kan det flyttes rogn, melke og fisk innbyrdes mellom anleggene innenfor det aktuelle området. Dersom anlegg skal kunne beholde kategori II-status, kan de ikke ta imot levende stadier av fisk fra områder med lavere status.

Planlegging av overvåking for ILA – oppdretternes oppgaver i samarbeid med fiskehelsestjenesten og Mattilsynets regioner

- Mattilsynet skal være informert om all overvåking av ILA-fri status som gjennomføres. Mattilsynets regioner skal kontrollere kvalifiserende helsekontroller og prøveuttak underveis i overvåkingen.
- For at et område skal kunne oppnå fristatus, må området først bli erklært som kategori 2 og starte opp med to års overvåking for på sikt tilfredsstillende vilkårene for ILA-fri status. Mattilsynet skal være informert om planlagt overvåkingsprogram før lokaliteter/områder kvalifiserer for kategori 2-status.
- Mattilsynets inspektører skal gjennomgå oppdrettsvirksomhetenes oppdaterte liste over lokaliteter innenfor områder med fristatus og lokaliteter innenfor områder med kategori 2.

Det er behov for oversikt over aktuelle lokaliteter med opplysninger om:

- Opphavslokalitet for levende fisk og rogn som er tatt inn til lokalitetene.
- Dokumentasjon på at fisk/rogn kun er tatt inn fra områder som har fristatus,
- helsesertifikat.
- At det ikke er tatt inn ILA-vaksinert fisk.
- Opplysninger om tidsrommet det kommer til å stå fisk ved lokalitetene som overvåkes for ILA.

Regionens inspeksjoner

- For å opprettholde ILA-fri status skal Mattilsynet inspisere alle lokaliteter innenfor etablerte ILA-frie områder to ganger årlig.
- Ved nyetablering og utviding av ILA-fri status skal Mattilsynet gjennomføre minimum seks inspeksjoner årlig ved alle nye lokaliteter som søker om fristatus (sjøanlegg, settefiskanlegg og landanlegg for stamfisk).
- Det skal være minimum 4 måneder mellom hver av inspeksjonene i stamfiskanlegg. Minst en av inspeksjonene ved strykestasjoner skal foregå i løpet av strykesesongen.
- Alle produksjonsenheter (dammer, kar merder mv.) må inspiseres med sikte på å påvise fisk med unormal oppførsel, andre kliniske tegn på sykdom eller dødelighet.

Overvåkningsprøver, jf. krav i rådsdirektivet 2015/1554 og akvakulturdriftsforskriften:

- Det skal tas ut to hoveduttak av prøver årlig, vår og høst eller ved andre tidspunkt tilpasset produksjonen ved de ulike anleggene.
- Regionen skal delta på begge de halvårlige prøveuttakene. Inspektørene skal være til stede for å sikre rett uttak av alle de 30 eller 75 prøvene som skal tas hvert halvår.
- Når det er atlantisk laks ved lokaliteten, skal prøver av laks prioriteres. Ellers skal andre mottakelige arter prøvetas.
- Fisk fra hver av vannkildene ved lokalitet skal inkluderes i prøveuttaket. Fisk fra alle produksjonsenheter, som merder og kar, og aller årsklasser skal inngå i prøveuttaket. Tallet på prøver fra hver enhet skal være i forhold det totale antall fisk i hver merd/kar.
- Prøvene skal tas i løpet av en måned og være testet innen utgangen av den samme måneden.

- For å oppnå ILA-fri status, jf. tabell 3.A, skal fiskehelsetjenesten ta ut følgende prøver:
 - Det skal tas 75 prøver to ganger årlig i to år ved alle lokaliteter som skal inngå i det ILA-frie området, det gjelder for stamfiskanlegg (land), settefiskanlegg og sjøanlegg.
 - Mattilsynets region skal delta på prøveuttaket sammen med fiskehelsetjenesten.

- For vedlikehold av ILA-fri status, jf. tabell 3.B, skal fiskehelsetjenesten ta ut følgende prøver:
 - Det skal tas 30 prøver to ganger årlig ved settefiskanlegg og anlegg i sjø.
 - Det skal tas 30 prøver to ganger årlig ved landanlegg for stamfisk / strykestasjoner.
 - Mattilsynets region skal delta på prøveuttaket sammen med fiskehelsetjenesten.

- Risikobasert overvåking inkl. prøveuttak
 - I tillegg til de nevnte 60 eller 150 prøvene skal det tas ut risikobaserte prøver gjennom hele året, jf. akvakulturdriftsforskriften § 13 om helsekontroll. Totalt kan det være grunn for flere analyserte prøver med hensyn på ILA gjennom året enn de nevnte 60 eller 150 prøvene.
 - Regionen skal føre tilsyn med risikobaserte helsekontroller inkl. risikobaserte prøveuttak gjennom året.

Risikobaserte prøver gjennom hele året i tillegg til 2 x 30 eller 2 x 75

- Oppdretter skal sikre kontinuerlig god overvåking inkl. prøvetaking gjennomført av fiskehelsetjenestene. Ved dødelighetsepisoder, unormal oppførsel og tegn på uavklart sykdom skal det gjennomføres helsekontroll for å avklare årsaksforhold.
- Overvåkingsprøvene skal være risikobaserte. Det betyr at det er syk og svak fisk som skal prøvetas. Det vil si svimere / sturere som ikke er interessert i fôring. Prøvene for ILA-overvåking tas fra svimere som har vokst normalt, fra «litt rufsete fisk», men ikke fra taperfisk med mindre de viser symptom på ILA (bl.a. anemi, blødninger og sirkulasjonsforstyrrelser).
- Prøvetaking ved episoder med forøket dødelighet og uavklart sykdom er særlig risikobasert.
- Et alternativ kan være å prøveta fersk dødfisk, men det er ikke så risikobasert som å prøveta levende, men syk fisk.
- Prøvene som tas skal sendes inn til laboratorium for analyse innen en måned etter uttak.

Når det ikke står fisk ved lokaliteter hele året, men store deler av året (det vil si over 6 – 8 måneder), bør likevel totalt antall analyserte prøver være det samme som minimumstallet for årlige OK-prøver. Avvik i form av færre prøver vil kunne medføre avslag på søknad om fristatus eller tap av fristatus.

Mattilsynets oppgaver og ansvar for overvåking og for å kvalitetssikre erklæringer som fremmes for å oppnå fristatus

Fiskefagfolkene i regionene som fører tilsyn med akvakultur, må lese hele instruksene for å skaffe seg oversikt over oppgaver og ansvar som regionene har innen OK-fiskehelse.

Mattilsynets regioner skal føre tilsyn med at gjennomføring av overvåkingsprogrammene skjer i tråd med denne instruksene. Dette gjelder selv om det ikke er fastsatt konkrete krav i instruksene om at Mattilsynets inspektører skal ta ut prøver.

Gjeldende kontrollforordning (882/2004) gir føringer for hvordan Mattilsynet som ansvarlig myndighet gjennomfører tilsynet. Regionene skal føre tilsyn med virksomhetenes overvåking for å oppnå og vedlikeholde ILA-fri status. Virksomhetenes prøveuttak gjennomføres av selskapenes fiskehelsetjenester. Mattilsynet skal sikre at overvåkingsprøvene tas ut på rett måte. Det forutsetter en jevnlig dialog mellom Mattilsynets regioner, oppdrettselskapene og deres fiskehelsetjeneste. Mattilsynet kan ikke forutsi eller på noen måte garantere hvorvidt erklæringer som Norge fremmer av ILA-fri status blir akseptert av EU-kommisjonen og/eller medlemslandene. Mattilsynet skal kvalitetssikre søknader fra selskapene ved å kontrollere at oppdrettsdriften og overvåkingen har vært i henhold til gjeldende krav for ILA-fri status.

Dersom Mattilsynet finner at en erklæring kan fremmes, blir erklæringen sendt til ESA, som videresender erklæringer fra Norge til EU. Alle krav for å oppnå fristatus, både krav til overvåking og gjeldende krav til biosikkerhet i overvåkingsperioden, må være oppfylt før Mattilsynet kan sende erklæring om ILA-fri status til ESA. Etter at Norge har erklært et anlegg/område som ILA-fritt skal erklæringen aksepteres av Kommisjonen og medlemslandene før anlegg kan bli oppført på liste over ILA-frie områder i vedlegg 2 til omsetnings- og sykdomsforskriften.

Fiskehelsetjenestenes prøveuttak

Dersom det er nødvendig skal Mattilsynet instruere fiskehelsetjenesten/fiskehelsepersonell slik at prøvetakingen foregår korrekt. Mattilsynet tar utgangspunkt i at fiskehelsetjenestene utfører tjenesten i samsvar med «allment aksepterte faglige og etiske normer» (jf. lov om veterinærer og annet dyrehelsepersonell § 13 andre ledd jf. § 23 punkt 3).

Mattilsynet legger til grunn kravene til helsekontroll i akvakulturdriftsforskriften § 13. I utkast til retningslinje for driftsforskriften (datert 08.09.15, se under «slik forbereder du deg» på intranettet, fagkjerne fiskehelse) utdypes det ytterligere hva som er «allment akseptert faglig norm». Overvåkingen kan styrkes ytterligere ved at personell ved anlegget som har kompetanse på å prøveta fisk, tar ut supplerende prøver av syk og svak fisk. Prøvene kan ikke erstatte prøveuttak som er relevante ved helsekontrollbesøk utført av fiskehelsepersonell. Hvis dødeligheten øker i anlegget eller i en enkeltmerd, eller det er annen grunn til mistanke om sykdom, skal helsekontroll gjennomføres uten unødig opphold for å avklare årsaksforhold.

Mattilsynets inspeksjoner og prøveuttak

Område:	Antall inspeksjoner	Totalt antall prøver
For vedlikehold av ILA-frie områder skal hver av lokalitetene prøvetas. Mattilsynet deltar på minimum to prøveuttak årlig.	2 per år	2 x 30 per år. I tillegg til risikobaserte prøver ellers i året.
Vedlikehold av ILA-fri status ved strykestasjoner: Mattilsynet deltar på minimum to prøveuttak årlig. De siste ni månedene før stryking skal all stamfisk som dør eller har unormal atferd (med få unntak) obduseres og det skal tas relevante prøver. Om det er lite syk fisk, ev. dødfisk, kan det suppleres med prøver av fisk ved stryking.	2 per år	2 x 30 per år. I tillegg til risikobaserte prøver ellers i året.
Ved etablering av nye ILA-frie områder skal alle lokaliteter innenfor området prøvetas. Mattilsynet deltar på minimum to prøveuttak årlig. Dette gjelder også for alle nye lokaliteter ved utviding av ILA-frie områder.	6 per år	2 x 75 per år. I tillegg til risikobaserte prøver ellers i året.

Prøvematerialet skal som et minimum inkludere hjerterventrikkel og midtnyre for RT-PCR på RNA-later. Hjerterventrikkel som inneholder endotel/hjerteklaffer skal inngå i prøven. Både hjerte og midtnyre legges på samme glass og begge skal analyseres. Det blir anbefalt at prøvene blir analysert som enkeltprøver.

Etablering av ILA-fri status ved landanlegg

For etablering av ILA-fri status ved landanlegg må lokaliteten ha vært brakklagt i minimum 6 uker. For å oppnå ILA-fri status må det etter brakklagging bare tas inn fisk fra anlegg med ILA-fri status. Dette er minimumskrav, som ikke i alle tilfeller er tilstrekkelig for etablering av ILA-fri status ved landanlegg.

Ved landanlegg kan det være behov for to års overvåking med inspeksjoner og prøvetaking for etablering av ILA-fri status. To års overvåking med uttak av minimum 2 x 75 prøver er nødvendig ved landanlegg etter mistanke om eller påvist ILA. Samtidig gjelder overholdelse av alle krav til biosikkerhet, som at livsstadier av fisk fra områder med lavere status ikke innføres.

Tilbaketrekking av ILA-fri status

Når det er grunn for tilbaketrekking av ILA-fri status ved en lokalitet innenfor et ILA-fritt område, vil hele det ILA-frie området med alle tilhørende lokaliteter miste ILA-fri status. I overvåkingen må inspektørene spesielt vektlegge forhold som gjelder fiskens helsestatus og driften ellers som kan få konsekvenser for av ILA-fri status.

- Områder vil miste fristatus ved mistanke om (f.eks. påvist ILA-virus) eller ved stadfestet ILA-diagnose.
- Områder vil miste fristatus ved brudd på vilkårene for fristatus, eksempelvis ved:
 - utilstrekkelig overvåking/prøveantall for vedlikehold av fristatus
 - inntak av biologisk materiale fra områder som ikke har fristatus
 - mangelfull biosikkerhet

Regionen vil suspendere fristatus når det kan være grunn til å stille spørsmål ved om vilkårene for ILA-fri status er oppfylt og det er behov for å fryse situasjonen for å sikre at rogn, melke og fisk ikke omsettes fra områder som ikke oppfyller kravene til fristatus. Se egen instruks om suspensjon og tilbaketrekking i kvalitetssystemet. Suspensjon av ILA-fri status følges opp med epidemiologisk kartlegging for å avklare hva som er den reelle helsestatusen med hensyn på ILA.

Suspensjon vil kunne resultere i tilbaketrekking av ILA-fri status. Eventuell tilbaketrekking av fristatus skjer ved at ILA-fri lokalitet/område blir tatt ut av omsetnings- og sykdomsforskriften, vedlegg 2.

Mer om programmet for BKD-frie områder

For sykdommen BKD er Irland, Nord Irland, Isle of Man og Jersey gitt godkjenning for nasjonale tiltak. For at rogn eller fisk skal kunne eksporteres til disse landene må det gjennomføres en målrettet overvåking innenfor et definert område med ILA-fri status (jf. kapittel VII i fiskehelsesdirektivet). Mattilsynet skal ha oversikt over de lokaliteter og områder som oppfyller vilkårene til frihet for BKD.

Programmet er i regi av Mattilsynet

Alle lokaliteter med mottakelige arter for BKD, innenfor ILA- frie områder som er aktuelle for eksport til Irland, Nord Irland, Isle of Man og Jersey, jf. Kommisjonsbeslutning 2010/221/EU skal overvåkes og prøvetas. Dersom enkeltanlegg i et ILA-fritt segment/compartiment ikke følger opp BKD-prøvetaking, mister hele segmentet rett til å eksportere til Irland, Nord-Irland, Isle of Man og Jersey.

Planlegging av overvåking for BKD

– oppdretternes oppgaver i samarbeid med fiskehelsetjenesten og Mattilsynet

- Mattilsynet skal være informert om planlagt overvåkingsprogram før lokaliteter/områder som vil starte opp overvåking for å oppnå frihet for BKD, (jf. Kommisjonsbeslutning 2010/221/EU), og om overvåking for vedlikehold av frihet for BKD.
- Mattilsynets regioner skal kontrollere kvalifiserende helsekontroller og prøveuttak underveis i overvåkingen.
- Mattilsynets inspektører skal gjennomgå oppdrettsvirksomhetenes oppdaterte liste over lokaliteter innenfor områder med ILA-fristatus som samtidig overvåker for BKD. Det er behov for oversikt over aktuelle lokaliteter med opplysninger om:
 - Opphavslokalitet for levende fisk og rogn som er tatt inn til lokalitetene.
 - Dokumentasjon på at fisk/rogn kun er tatt inn fra lokaliteter i ILA-frie områder som har dokumentert frihet for BKD.
 - Opplysninger om tidsrommet det kommer til å stå fisk ved lokalitetene som overvåkes.

Overvåking og prøvetaking for BKD

Samtlige lokaliteter innenfor et ILA-fritt område må overvåkes og prøvetas årlig for BKD dersom det skal være aktuelt med eksport til Irland, Nord Irland, Isle of Man og Jersey fra ett av anleggene innenfor det ILA-frie området. Fisk ved alle lokaliteter innenfor et ILA-fritt område må ha blitt overvåket og prøvetatt for BKD i minimum to år før status på fisken kan vurderes som BKD-fri.

For etablering og vedlikehold av BKD-fri status gjelder følgende for alle lokaliteter tilhørende det ILA-frie området:

- Overvåkingsprøvene skal være risikobaserte. Det betyr at syk og svak fisk, fisk med sykdomstegn og ev. fersk dødfisk skal prøvetas.
- Prøvetaking av minimum 30 fisk for BKD ved strykestasjoner, og det skal gjennomføres siste 9 måneder før stryking og i strykeperioden.
- For alle andre anlegg skal minimum 60 fisk prøvetas for BKD årlig.
- I den tiden det står fisk ved lokaliteten må overvåkingen med tilhørende prøvetaking for BKD gjennomføres kontinuerlig.
- Regionene skal føre tilsyn med overvåkingen ved alle lokaliteter som overvåker for å oppnå frihet for BKD og lokaliteter, som har overvåket i to år og har oppnådd frihet for BKD.
- Mattilsynet deltar sammen med fiskehelsetjenesten på helsekontroller inkl. prøveuttak i løpet av året og kan selv velge å ta ut overvåkingsprøver for BKD.

- Både overvåkingsdata for vedlikehold og for å oppnå frihet for BKD skal rapporteres til Veterinærinstituttet månedlig, dvs. samtidig med at rapporteringen som gjelder ILA-fri status blir rapportert.

Hvem kan analysere prøvene for ILA og BKD

Prøvene skal sendes inn til laboratorier som er utpekt av Mattilsynet eller til referanselaboratoriet, som for fiske sykdommer er Veterinærinstituttet. Oversikt over utpekte laboratorier finnes på mattilsynet.no.

Rapportering

Inspeksjoner og prøveuttak, inkludert alle analysedata for ILA og ev. BKD innenfor ILA-frie områder, skal dokumenteres. Rapportering til Veterinærinstituttet gjelder både for etablerte ILA- og BKD-frie områder og områder som gjennomgår to års overvåking for på sikt å oppnå ILA-fri status og frihet for BKD. Veterinærinstituttet lager årsrapport ved å sammenstille overvåkingsdata fra OK-programmet basert på resultatene også fra de utpekte laboratoriene.

Veterinærinstituttet sammenstiller overvåkingen ved de ILA- og BKD-frie lokalitetene i ett excelark og overvåkingen som gjelder søkerlokaliteter for ILA- og BKD-frihet i ett annet excelark.

I emnefeltet på e-posten for rapportering er det viktig å skrive inn om hensikten med overvåkingen er å oppnå ILA-fri status eller det er vedlikehold av ILA-fri status.

Mattilsynet ber oppdrettsselskapene om å gi de utpekte analyselaboratoriene ansvaret for rapporteringen. Alle ILA-analyser og ev. BKD-analyser av fisk innenfor ILA-frie områder skal inngå i rapporteringen fra laboratoriene. Det gjelder også om andre organer enn hjerte og nyre er prøvetatt, f.eks. gjelle, rogn eller melke og om antallet prøver overgår det som er minimumskravet ifølge denne instruksjonen.

Analyseresultatene skal rapporteres til Veterinærinstituttet innen den 10. i hver måned, til datamottak@vetinst.no. Innrapportering av analysedata skal skje på standardisert excel-fil.

Se «Mal og veiledning for månedlig rapportering av analysedata til Veterinærinstituttet» til sist i kapittelet om overvåkingen for ILA innenfor kontrollområdene.

Veterinærinstituttet sender månedsrapporter over ILA- og BKD-overvåkingen til Mattilsynets hovedkontor, seksjon fiskehelse og fiskevelferd. Det skal fremgå av rapporten hvilke lokaliteter som tilhører ett og samme ILA-frie område. Det vil bidra til kontroll med at overvåkingen ved hver av lokalitetene innenfor friområdet er tilstrekkelig. Det er en forutsetning for fristatus for et område med flere akvakulturanlegg at alle lokalitetene tilhørende friområdet til enhver tid oppfyller kravene for fristatus.

Rapportene arkiveres i ePhorte og er tilgjengelig for regionene i arbeidet med å sikre at overvåking og prøvetaking for ILA og BKD er tilstrekkelig for ILA-fri status og/eller frihet for BKD.

Månedlig helsekontroll innenfor kontrollområdene for ILA

Overvåking for ILA innenfor kontrollområdene for ILA gjennomføres slik som skissert i vedlegg 2 i kontrollområdeforskriftene for ILA og baserer seg på næringens helsekontroller. EUs krav til overvåking og diagnostikk (2015/1554) gjelder både for overvåkingen for ILA-fri status og innenfor kontrollområdene for ILA.

Helsekontroll

Kontrollområdene er etablert i forbindelse med ILA-utbrudd, og der er det krav om månedlig helsekontroll ved alle lokaliteter med fisk.

For god overvåking av smittsom sykdom skal oppdretter sikre at dødfisk plukkes daglig og gjennomgås. I tillegg er akvakulturdriftsforskriften § 13 og § 14 om helsekontroll og varsling en nødvendig del av overvåkingen av smittsom sykdom.

Oppdretter skal sørge for at helsekontroll gjennomføres månedlig og også ekstraordinært, uten unødig opphold når det er krav om det etter akvakulturdriftsforskriften § 13. Det betyr at oppdretter har ansvar for å tilkalle fiskehelsetjenesten slik at helsekontroll av fisken gjennomføres i tråd med kravene i regelverket.

Akvakulturanleggets fiskehelsetjeneste har ansvaret for å utføre den månedlige helsekontrollen med prøveuttak for å avdekke ev. ILA-smitte og for innsending av prøvene til utpekt laboratorium eller Veterinærinstituttet.

Det første helsekontrollbesøket kan med fordel skje ved at fiskehelsetjeneste og Mattilsynet samtidig er til stede for å koordinere overvåking og prøveuttak. Fiskehelsetjenestene må raskt komme i gang med månedlig helsekontroll, og eventuell koordinering med Mattilsynet må ikke bidra til at helsekontrollbesøk bli utsatt.

Kliniske og patologiske forandringer ved sykdommen ILA

Ved ILA finner man vanligvis tegn på sirkulasjonsforstyrrelser som acites, ødemer og stuvning. Sykdommen gir ulik grad av karskade, fra alvorlige blødninger til kun punktblødninger i hud og indre organer. I noen tilfeller ser en bare generelle tegn på sirkulasjonsforstyrrelser mens andre ganger finner man mørk eller blek lever, svullen nyre, milt eller blodopphopning i tarmen. Andre tegn er bleke gjeller, blødninger i øye og utstående øyne. Det er vanlig å ikke finne alle sykdomstegnene på enhver ILA-syk fisk. ILA opptrer i ulike manifestasjoner der et varierende antall av beskrevne kliniske og patologiske tegn er til stede.

Differensialdiagnoser, det vil si sykdommer som kan forveksles med ILA, er sykdomstilstander som har utspring i anemi, karskader, blødninger og sirkulasjonsforstyrrelser. Sykdomstilstander som kan forveksles med ILA eller som i mange tilfeller opptrer sammen med ILA er: vintersår (*Moritella viscosa*), erythrocytic inclusion body syndrome (EIBS), hjerte og skjelettmuskelbetennelse (HSMB) og kardiomyopatisyndrom (CMS).

To andre alvorlige virusinfeksjoner er infeksjøs hematopoetisk nekrose (IHN) og viral hemoragisk septikemi (VHS). Begge sykdommene er listeført. Vi har foreløpig ikke diagnostisert IHN og VHS hos laks i Norge. Disse virussykdommene angriper også blodkarsystemet og kliniske- og obduksjonsfunn kan ligne ILA. Spesielt er IHN en alvorlig sykdom ved oppdrett av laks.

Prøveuttak i akvakulturanlegg med laks/regnbueørret der det ikke er påvist ILA

Som følge av EU-kriteriene for overvåking av ILA, skal det tas ut prøver både fra hjerteventrikkel og midtnyre. Prøvene for ILA-overvåking tas fra syk og svak fisk, svimere som har vokst normalt eller fra «litt rufsete fisk», men ikke fra taperfisk med mindre disse har tegn på ILA. Det skal ikke velges ut fisk for prøvetaking samtidig med at det pågår føring. Et alternativ, som innebærer at prøveuttaket er mindre risikobasert, kan være å prøveta fersk dødfisk.

Ved den månedlige helsekontrollen skal fiskehelsetjenesten ta ut prøver av hjerteventrikkel og midtnyre av minimum 10 fisk.

Prøver av hjerteventrikkel med deler av hjerteklaffer, for å få med endotelrikt vev, er avgjørende for god overvåking. Prøvene legges på glass med RNAlater® for virusundersøkelse, ett glass for hver fisk.

Prøvene kan lagres i kjøleskap i ett døgn og bør deretter oppbevares i fryser om ikke innsending til laboratorium skjer samme dag som prøveuttaket. Minimum skal prøvene sendes inn månedlig for laboratorieanalyse.

Overvåkingen kan styrkes ytterligere ved at personell ved anlegget som har kompetanse på å prøveta fisk, fortløpende tar ut supplerende prøver av midtnyre og hjerteventrikkel. Dette er ikke et absolutt krav og prøvene kan ikke erstatte de 10 månedlige prøvene fiskehelsetjenesten skal ta ut.

Mistanke om smittsom sykdom på laks og regnbueørret

Hvis dødeligheten øker i anlegget eller i en enkeltmerd, eller det er annen grunn til mistanke om sykdom, skal helsekontroll gjennomføres uten unødig opphold for å avklare årsaksforhold. Kravet følger av akvakulturdriftsforskriften § 13 og gjelder til enhver tid.

For anlegg innenfor kontrollområder for ILA skal risikobaserte prøveuttak med hensyn på ILA vektlegges spesielt. Ved forøket dødelighet eller dersom det er fisk med typiske tegn på ILA ved det daglige dødfiskopptak, skal Mattilsynet umiddelbart varsles, jf. krav i matlovens § 19 og akvakulturdriftsforskriftens § 14.

Dersom det ved den månedlige helsekontrollen er kliniske- og/eller obduksjonsfunn som kan gi mistanke om ILA, skal det utføres en full diagnostisk utredning. Dette inkluderer uttak av full organpakke som legges på formalin (hjerte, lever, nyre, milt, tarm/blindsekker, hud/muskulatur og gjeller) samt prøver fra hjerteventrikkel og midtnyre som legges på RNAlater® og virustransportmedium. Prøveuttak på formalin, RNAlater® og virustransportmedium skal skje fra hver enkelt fisk. For mer detaljert beskrivelse av prøveuttaket, se:

<http://www.vetinst.no/provetaking-og-diagnostikk/hvordan-ta-ut-prover/provetaking-av-fisk>

Ved mistanke om ILA skal prøvene sendes til Veterinærinstituttet som nasjonalt referanselaboratorium.

Rapportering av prøvesvar

Prøvene skal undersøkes ved et laboratorium utpekt av Mattilsynet eller ved Veterinærinstituttet.

Laboratoriet skal sende kopi av alle analysedata til Mattilsynets avdelingskontor.

Resultatene fra prøvene skal rapporteres til Veterinærinstituttet (referanselaboratorium), datamottak@vetinst.no, innen den 10. i hver måned. Veterinærinstituttet sender månedsrapporter over ILA-overvåkingen til Mattilsynets hovedkontor, seksjon fiskehelse og fiskevelferd.

Veterinærinstituttet skal, som kunnskapsstøtteinstitusjon, lage en samlerapport over ILA-overvåkingen innenfor kontrollområdene.

Rapportene arkiveres i ePhorte og er tilgjengelig for regionene i arbeidet med å sikre at overvåking og prøvetaking innenfor kontrollområdene for ILA er i tråd med kravene i kontrollområdeforskriftene.

Mal og veiledning for rapportering av analysedata månedlig til Veterinærinstituttet

Rapportering av analyseresultater skal skje i henhold til fastsatt mal:

[Veiledning rapportering analyser \(word-fil\)](#)

[Mal for rapportering analyseresultater \(xls\)](#)